

Știința aplicată în universitate: Stațiunea de Cercetări „Stejarul” – Pângărați

Ionuț Nistor

Cuvinte cheie: *Stațiunea „Stejarul”, Universitatea din Iași, cercetare aplicată, batiscaf, Petru Jitariu*

Introducere

Aflată la intersecția dintre istoria științei și istoria universitară, analiza asupra evoluției Stațiunii de Cercetare de la Pângărați poate fi mai mult decât o temă de interes local. Aceasta a apărut și funcționat într-o perioadă în care politicul solicita imperativ favorizarea cercetării cu aplicabilitate imediată în economie și stimula specializările tehnice. Astfel, Stațiunea „Stejarul” – Pângărați corespunde unui model de organizare pe care puterea comunistă l-a multiplicat la scară națională. Deși aparent limitată prin posibilitățile de interpretare și prin anvergură și tratată mai curând descriptivist, tema poate provoca răspunsuri generoase cu privire la strategia mai largă a autorităților comuniste în domeniul învățământului superior sau la plasarea cercetării românești într-un context internațional. Posibilitățile multiple de abordare reclamă, așadar, limitări temporale sau de structură, pentru o mai bună gestionare a investigației.

Primul nivel al analizei este reconstituirea parcursului stațiunii de cercetare, în condițiile în care scrierile consacrate Universității din Iași sau științei românești oferă doar câteva repere cronologice privind stațiunea, insuficiente pentru conturarea unui tablou general al organizării și funcționării ei. Istoriile Universității din 1985 și 2010, ca sinteze asupra întregului parcurs al instituției, nu insistă asupra înființării și evoluției stațiunilor, ci le încadrează într-o analiză mai amplă, a cercetării desfășurate după 1948. Biografiile unor profesori al căror parcurs profesional s-a intersectat cu cel al Stațiunii „Stejarul” nu oferă decât secvențe

de viață instituțională, trecute prin filtrul experiențelor personale, iar lucrările de istoria științei au rămas la stadiul de enciclopedie, insuficient pentru a cuprinde o problematică atât de complexă. În acest context, ne asumăm mai curând reconstituirea unei biografii instituționale, ancorată într-un context național, cuprinzând aspecte de organizare și funcționare, de structură și compoziție a personalului și evaluarea sumară a unor inițiative de cercetare, raportate secvențial la cunoașterea în domeniu pe plan național și internațional.

Nouă paradigmă academică de după 1948 și începuturile Stațiunii

Odată cu instalarea regimului comunist în România și a controlului extins asupra întregii societăți, învățământul superior și cercetarea au experimentat un nou proiect de organizare și funcționare, bazat pe subordonarea față de imperatiile politice. „Reforma” învățământului din 1948 a determinat schimbări profunde în activitatea didactică și științifică, a reșezat sistemul academic din România pe fundamente ideologice, a impus controlul asupra conținuturilor și tematicilor, a introdus planificarea și a încurajat legătura dintre cercetare și producția industrială, prin ceea ce regimul numea „politehnizarea învățământului”.

„Reforma” din 1948 nu a ocolit nici Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Odată cu începutul anilor '50, conducerea instituției a întocmit „planuri de muncă științifică”, ale căror execuții erau atent urmărite. Conform documentelor emise de Rectorat, cadrele didactice trebuiau să se orienteze spre probleme „ce interesau dezvoltarea economiei naționale” și constituirea unei „noi culturi socialiste”. Ca direcții strategice în dezvoltarea științei erau indicate „legătura între teorie și practică”, abordarea unor teme complexe și a unor „probleme de mare amploare”¹. Ministrul Învățământului, Gheorghe Vasilichi, susținea că știința nu era un domeniu abstract, ci trebuia pusă în slujba omului, deoarece „societății nu-i este indiferent ce fel de oameni creem (sic!): criminali ca naștii sau oameni de creație în și pentru societatea tuturor celor care muncesc”². Pentru prorectorul Ioan Șandru, scopul cercetării era „integrarea acesteia în opera construcției socialismului” și participarea celor angrenați în fenomen la rezolvarea problemelor pe care le puneau

¹ Arhivele Naționale ale României Direcția Județeană Iași (ANRDJI), fond Rectoratul Universității „Al. I. Cuza”, dosar 431, 1954, f. 1 (Dare de seamă asupra îndeplinirii planului de muncă științifică pe anul 1954).

² Ibidem, dosar 9, 1949, f. 98 (Proces verbal nr. 2 al ședinței Consiliului Universității din 30 ianuarie 1949).

„avântul industriei și înflorirea agriculturii”³. În acest context, legătura dintre cercetare și practică a devenit esențială în strategia Universității.

Începând cu anii '60, conducerea instituției ieșene a fixat o serie de teme, menite să ofere soluții problemelor ridicate de proiectarea supradimensionată a economiei, și a încheiat acorduri de cooperare cu întreprinderile industriale. Spre exemplu, în primul semestru al anului 1960-1961, geografii aveau ca sarcini cercetarea locurilor de amplasare a noilor fabrici și posibilitățile de refacere a iazurilor, colectivele de zoologi aveau în plan proiecte pentru combaterea dăunătorilor, a paraziților și protejarea faunei, colectivul de la genetică trebuia să creeze hibrizi timpurii de porumb, colectivele de geologi și mineralogi trebuiau să găsească metode noi în descoperirea zăcămintelor și materiilor prime, iar chimiștii să obțină coloranți sintetici și medicamente de sinteză⁴.

Cercetarea științifică a stat, în perioada cuprinsă între începutul deceniului șapte și jumătatea deceniului opt, sub semnul câtorva hotărâri luate la nivel central, cu scopul de a o subordona mai bine intereselor politice centrale. În 1969, conform dispozițiilor de partid, tematica trebuia orientată spre ramurile și domeniile pentru care economia românească dispunea de resurse naturale și spre valorificarea unor substanțe minerale și materii prime noi. Unitățile de cercetare funcționau pe principiul gestiunii economice proprii, iar obligațiile înscrise în planurile de activitate trebuiau realizate prin încheierea de contracte cu instituții de stat și cooperatiste⁵. Aceste noi coordonate de desfășurare a activității științifice erau reluate și completate prin deciziile Congresului al X-lea al PCR și ale Conferinței naționale a PCR din iulie 1972. Ele subliniau „necesitatea de a lega organic învățământul cu nevoile dezvoltării economico-sociale și a integrării lui cu cercetarea și producția”⁶.

Pornind de la direcțiile stabilite de conducerea centrală de partid, la începutul anului 1956, Universitatea din Iași trimitea Ministerului Învățământului o adresă, însoțită de un memoriu al decanului Petru Jitariu, privind înființarea unei stațiuni de cercetare biologică, care să funcționeze pe lângă instituția de învățământ superior. Locul de amplasare a stațiunii

³ Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” (AUAIC), fond Rectorat, dosar 493, 1956, f. 85 (Ședința festivă pentru deschiderea anului universitar 1963/1964).

⁴ AUAIC, fond Rectorat, dosar 567, 1958/1959, f. 75 (Scurtă dare de seamă asupra analizei conținutului cursurilor pe semestrul I al anului 1960).

⁵ Ibidem, dosar 1721, 1970, f. 10 (Raport asupra activității științifice de la Universitatea din Iași pe anul 1969).

⁶ Ibidem, dosar 6, 1971-1974, f. 78 (Modul în care au fost traduse în viață în anul universitar 1972/1973, indicațiile tov. secretar general N. Ceaușescu, cu privire la perfecționarea învățământului superior).

a fost fixat în raionul Piatra Neamț, localitatea Grumăzești, zonă în care academicianul Aristide Caradja (1861-1955) identificase „numeroase Lepidoptere⁷ interesante pentru știință”, iar botanistul Marcel Brândză (1868-1934) descoperise „cel mai important cuib de Mixomicete⁸ din întreaga țară”⁹. Stațiunea era proiectată să realizeze studii de fiziologie animală, studii aplicate (împădurirea terenurilor degradate, succesiunea alternativă a fagului și a bradului), dar și să adune colecții floristice și faunistice pentru muzeele din Iași și din România¹⁰. Universitatea identificase în comuna Grumăzești casa academicianului Caradja, care putea fi folosită ca sediu al stațiunii. Locuința, compusă din 24 de camere, aflate într-o stare bună, putea fi transformată în spațiu pentru laboratoare și cazare. La începutul anului 1956, ea adăpostea Căminul Cultural din comună, o sală de clasă a școlii din localitate, magazii și, mai mult, era spațiu de locuit pentru profesori și președintele Sfatului Popular. Casa era plasată în mijlocul unui parc de aproximativ trei hectare, în vecinătate aflându-se o livadă de aproximativ două hectare și un teren arabil de un hectar, adică spațiu suficient pentru construirea unui laborator de cercetare în mediul natural¹¹.

Crearea Gospodăriei Agricole Colective din Grumăzești în casa lui Caradja a anulat, însă, posibilitatea transformării ei în sediu al noii stațiuni. Ca urmare, la începutul lui aprilie 1956, o comisie mixtă a Universității din Iași și a Ministerului Învățământului s-a deplasat în raionul Piatra Neamț pentru a identifica un nou amplasament. Au ajuns în comuna Pângărați, unde o casă aparținând Sfatului Popular întrunea toate condițiile pentru a fi transformată în stațiune biologică. Clădirea avea 10 camere, o bucătărie și alte două încăperi anexă, dispunând și de un hectar de teren. Comuna era bine plasată, fiind legată rutier și feroviar de orașele din apropiere, permitea cercetări de hidrobiologie, deoarece Bistrița se afla la 100 de metri de clădire, iar viitorul lac de acumulare al hidrocentralei Bicaz („V.I. Lenin”) era la 10 minute de mers cu trenul¹². Autoritățile locale nu au fost, însă, receptive la solicitările Universității și ale Ministerului Învățământului, astfel încât clădirea nu a fost trecută în administrația instituției din Iași. Aceeași soartă au avut-o și demersurile pentru concesionarea fostului Ocol silvic din Pângărați, neutilizat în

⁷ Lepidoptera reprezintă un ordin de insecte.

⁸ Mixomicetele sunt un grup de protozoare unicelulare.

⁹ AUAIC, fond Rectorat, dosar 443, 1956-1967, f. 3 (Adresa 389 din 21 ianuarie 1956 a Universității către Ministerul Învățământului).

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, f. 7-8.

¹² Ibidem, f. 5.

1956¹³, sau a imobilului fostului internat al școlii de brigadieri din localitate¹⁴. În cele din urmă, în octombrie 1956, Ministerul Învățământului, prin Universitate, a preluat de la Mitropolia Moldovei și Sucevei imobilele Mănăstirii Pângărați și terenul înconjurător ce însuma cinci hectare, pentru organizarea noii stațiuni de cercetare¹⁵. Actul marchează, pe de o parte, un moment fondator, dar, pe de altă parte, statuează dispariția, pentru câteva zeci de ani, a vechii mănăstiri, ctitorită la începutul secolului al XV-lea¹⁶.

Stațiunea de Cercetări „Stejarul” din Pângărați a luat, astfel, ființă la 1 noiembrie 1956, începându-și efectiv activitatea din 1957, ca stațiune biologică, geologică și geografică. A funcționat în cadrul Universității până la mijlocul anilor '70 și s-a înscris, pe de o parte, pe linia imperativelor politice ale vremii, iar pe de altă parte a oferit profesorilor și studenților un câmp experimental atât de necesar practicii și cercetării științifice.

Organizare, personal, obiective

De-a lungul activității sale în cadrul Universității din Iași, stațiunea a avut patru directori: Ion Boișteanu (1956-1961), Ion Gugiuman¹⁷ (1961-1965), Constantin Martiniuc¹⁸ (1965-1970) și Ionel Andriescu¹⁹ (1970-1974).

¹³ Ibidem, dosar 309, 1956, f. 123 (Facultatea de Științe Naturale și Geografie către Ocolul silvic Piatra Neamț, „Memoriu privind înființarea unei stațiuni de cercetare biologice în comuna Pângărați”, 26 septembrie 1956).

¹⁴ Ibidem, dosar 443, 1956-1967, f. 49 (Adresă a Ministerului Învățământului către Universitatea din Iași, nr. 66100 din 1956).

¹⁵ Ibidem, f. 51. Conform site-ului oficial al Mănăstirii Pângărați (www.manastireapangarati.ro/istoric, 26 septembrie 2016), ultimul stareț, ieromonahul Irinarh Drăgan, a predat, prin procesul verbal din data de 2 mai 1960, în baza ordinului nr. 5529 din 27 aprilie 1960, restul de imobile și biserica Mănăstirii Pângărați către Stațiunea de Cercetări „Stejarul”, reprezentată de Ion Boișteanu, directorul stațiunii.

¹⁶ Prima mențiune documentară a mănăstirii este din anul 1458. Biserica (biserică de mir) a fost redeschisă în anul 1981, iar în 1983 a fost redeschisă mănăstirea.

¹⁷ Ion Gugiuman (1909-1989) a fost specialist în geografie fizică, șef al catedrei de specialitate din cadrul Universității din Iași, președinte al Societății de Științe Geografice din RSR (filiala Iași) și decan al Facultății de Biologie-Geografie; vezi Ion Gugiuman, *Trepte și realizări pe drumul vieții (1909-1989)*, Iași, 1989, p. 3; Sorin Geacu, *Ion Gugiuman (1909-1989). Viața și opera*, București, Editura Semne, 1999, p. 41-42.

¹⁸ Constantin Martiniuc (1915-1990) a fost titular al disciplinei Geomorfologie al Universității din Iași, președinte al Filialei Iași a Societății de Geografie și președinte al Filialei Iași a Institutului de Geografie din cadrul Academiei Române; vezi *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, ianuarie-iunie 1985*, p. 35.

¹⁹ Ionel Andriescu (născut în 1933) a fost profesor de entomologie la Universitatea din Iași. A fost îndepărtat din facultate în 1959, pe motive politice, iar între 1966 și 1970 a fost directorul Stațiunii de Cercetări „Ion Borcea” de la Agiea.

Personalul stațiunii a cuprins biologi, geologi și geografi²⁰ a căror calificare și număr a crescut treptat, pe măsura extinderii și diversificării misiunii, tematicii și activității de cercetare.

An	Nr. cercetători	Numele și funcția
1959-1960	6	cercetător principal: Vasile Ionescu, Valerian Ciaglic; cercetător: Alexandrina Boișteanu, Ionel Miron, Valeriu Zanoschi, Ion Bojoi
1960-1961	9	cercetător principal: Vasile Ionescu, Valerian Ciaglic; cercetător: Alexandrina Boișteanu, Ionel Miron, Valeriu Zanoschi, Ion Bojoi, Gh. Davideanu, M. Toma, Dan Munteanu
1962-1963	11	cercetător principal: Vasile Ionescu, Alexandrina Boișteanu, Valerian Ciaglic, Ionel Miron, Ion Bojoi, Dan Munteanu, Gh. Davideanu; cercetător: Constantin Grasu, Margareta Grasu, Ion Cărăușu, Virgil Teodosiu
1966-1967	12	cercetător principal: Vasile Ionescu, Valerian Ciaglic, Ionel Miron, Ion Bojoi, Dan Munteanu, Antoaneta Șerban; cercetător: Ion Cărăușu, Constantin Măzăreanu, Gh. Gavrilescu, Monica Munteanu, Florin Mihăilescu, Ioniță Ichim
1967-1968	19	director adjunct: Dan Munteanu șef secție: Vasile Ionescu, Valerian Ciaglic, Ionel Miron, Ion Bojoi, Antoaneta Șerban, Vasile Grețcu cercetător principal: Monica Munteanu, Ion Cărăușu, Constantin Grasu cercetător: Constantin Măzăreanu, Gh. Gavrilescu, Ioniță Ichim, Klauss Battes, Gogu Ghiorghită, Mihail Apvăloaie, Virgil Apopi, Pia Elena Apopi, Ovidiu Cotu
1969-1970	21	șef sector: Ion Bojoi cercetător științific principal III: Ionel Miron, Antoaneta Șerban, Constantin Grasu, Dan Munteanu

²⁰ Se adaugă acestei liste laboranți, bibliotecari, personal administrativ, îngrijitori.

		biolog principal: Monica Munteanu, Ion Cărăușu, Constantin Măzăreanu, Victor Ciochia biolog: Constantin Rujinski, Rodica Rujinski, Florica Simalesik, Gogu Ghiorghită, Klaus Battes, Francisc Simalesik geograf principal: Ioniță Ichim, Florin Mihăilescu geograf: Mihail Apăvăloaie, Virgil Apopi, Virgil Sundreanu, Dan Grinca
1970-1971	25	șef sector: Ion Bojoi cercetător științific principal III: Ionel Miron, Antoaneta Șerban, Constantin Grasu, Dan Munteanu biolog principal: Monica Munteanu, Ion Cărăușu, Constantin Măzăreanu, Victor Ciochia, Ion Băra biolog: Klaus Battes, Gogu Ghiorghită, Constantin Rujinski, Rodica Rujinski, Florica Simalesik, Francisc Simalesik, Veronica Saucenițeanu, Costică Misăilă geograf principal: Ioniță Ichim, Florin Mihăilescu geograf: Mihail Apăvăloaie, Virgil Apopi, Virgil Sundreanu, Gh. Lupașcu geochimist: Dan Grindea

Sursa datelor: *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1939-1959*, București, 1960; *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1961-1962, 1962-1963*; *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1969-1970*.

În aceeași tendință s-a înscris și numărul laboratoarelor din cadrul stațiunii: dacă în 1959 funcționau laboratoarele de fiziologia animalelor, zoologie, botanică, climatologie și geomorfologie²¹, în 1971 exista un sector de geografie-geologie, cu patru laboratoare (climatologie, hidrologie, geologie, geomorfologie), un sector de hidrobiologie, cu șase laboratoare (hidrochimie, microbiologie, algologie, fiziologie animală, ihtiologie, toxicologie) și un sector de biologie terestră, cu patru laboratoare (fiziologie vegetală și genetică, combatere biologică, protecția naturii și ornitologie)²². La începutul anilor '60, s-a înființat un

²¹ *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1939-1959*, București, 1960, p. 823.

²² AUAIC, fond Rectorat, dosar 828, 1966, f. 186 (Raport semnat de Ionel Andriescu, „Perspectiva dezvoltării cercetărilor la Stațiunea Stejarul”).

muzeu al stațiunii, cu exponate strânse din aria de activitate, s-a inaugurat o mică rezervație botanică, o stație meteorologică semiautomată la Pângărați, completată, la finalul anilor '60, cu o altă stație la Ruginești²³. În cursul anului universitar 1965-1966, stațiunea a primit, prin transfer de la Agigea, vasul „Emil Racoviță” pentru explorări pe lacul Izvorul Muntelui, Bicaz²⁴.

Primul laborator submers din România

Poate cel mai important proiect al stațiunii a fost executarea primului laborator submers din România²⁵. Pornind de la experiențele acumulate la nivel internațional și de la necesitatea unor cercetări de adâncime, care să furnizeze în timp relativ scurt informații despre fenomenele acvatice și variațiile fizico-chimice din lacurile de acumulare, inginerul Iuliu Morariu, împreună cu alți doi colegi, a realizat studiul tehnic pentru crearea unui batiscaf. Cu ocazia Congresului de Biologie de la București din 1966, Iuliu Morariu s-a întâlnit cu Ionel Miron, cercetător la Stațiunea „Stejarul”; s-au pus, astfel, bazele colaborării personale și instituționale pentru concretizarea proiectului și construirea laboratorului de la Pângărați²⁶. Ministerul Învățământului a oferit o parte a fondurilor pentru cercetare și execuție, lucrările fiind finalizate cu destule dificultăți, după obținerea unor materiale și componente prin transfer de la alte întreprinderi din țară. Laboratorul a fost construit în 1967, în urma cooperării echipei de ingineri proiectanți de la București²⁷ cu specialiști de la „Stejarul”, coordonați de Iuliu Morariu și Ionel Miron.

²³ *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1961-1962, 1962-1963*, p. 454. Stațiunea a fost dotată, în 1961-1962, cu aparate și utilaje necesare cercetărilor științifice și cu un autoturism IMS pentru deplasarea pe teren; vezi AUAIC, fond Rectorat, dosar 569, 1962, f. 99 (Raportul prorectorului I. Șandru, 2 iunie 1962). În 1970, au fost date în funcțiune lucrările de încălzire și aducțiune cu apă, investiții care s-au ridicat la valoarea de 1.046.000 lei; vezi *Ibidem*, dosar 4, 1967-1970, f. 31 (Universitatea, Sectorul tehnic, Dare de seamă privind lucrările de investiții și reparații 1 ianuarie – 31 octombrie 1970).

²⁴ Solicitarea a fost formulată de directorul Ion Gugiuman, la 8 iulie 1965; vezi *Ibidem*, dosar 443, 1956-1967, f. 27 (Stațiunea de cercetări „Stejarul”, Pângărați, Raport, 8 iulie 1965).

²⁵ A fost al patrulea laborator de acest fel din Europa și al șaselea din lume; vezi *Ibidem*, dosar 998, 1968, f. 164 (Stațiunea de cercetări „Stejarul”, Referat).

²⁶ *Ibidem*, dosar 998, 1968, f. 89 (Stenograma ședinței din 9 septembrie 1968).

²⁷ Cei patru proiectanți erau de la Institutul de Proiectare și Producție pentru Industria Alimentară, Institutul de Proiectare pentru Construcții de Mașini și Institutul de Cercetări și Proiectări Piscicole.

El a fost lansat pe lacul Bicz în septembrie același an, însă fără a fi complet echipat. Abia în cursul anului 1968 a fost dotat cu cea mai mare parte a instalațiilor tehnice necesare²⁸. Laboratorul avea formă cilindrică și era proiectat să se așeze orizontal pe fundul lacului, pe cele patru picioare; avea două intrări, o lungime de 7,33 m și o lățime de 2,20 m și era destinat să lucreze la 10 m adâncime cu maxim trei oameni, care puteau sta 24 de ore fără alimentare cu aer din exterior. Laboratorul funcționa pe principiul clopotului scufundător²⁹, iar cercetătorii erau echipați ca scafandri autonomi sau legați de un rezervor la suprafață³⁰. Batiscaful urma să desfășoare activități de experimentare și cercetare la adâncimi de până la 10 m pe lacul Bicz și în cele șapte lacuri de baraj de pe Bistrița, între Pângărați și Bacău³¹.

În vara lui 1968, Universitatea din Iași a adresat Ministerului Învățământului solicitarea pentru punerea în funcțiune a laboratorului, iar Ministerul a format o comisie de specialiști, care la 9-10 septembrie s-au deplasat la Pângărați pentru analiza condițiilor de funcționare. Din comisie au făcut parte specialiști de la Ministerul Industriei Alimentare, Ministerul Transporturilor – Direcția Navigației Fluviale, Institutul Politehnic din București, Institutul de Fiziologie Normală și Patologică „Dr. Danielopolu” din București, Institutul Politehnic din Iași, Ministerul Muncii, Institutul de Biologie „Traian Săvulescu” București, Muzeul „Grigore Antipa”, Ministerul Forțelor Armate. După verificări și discuții, comisia a recomandat continuarea experiențelor cu participarea proiectanților și îmbunătățirea bazei materiale (costume de scafandru, aparatură de laborator etc.)³². A urmat un proces continuu de dotare și perfecționare a batiscafului, el intrând în exploatare din 1968 și contribuind la cercetările complexe de biologie și geologie pe lacul Izvorul Muntelui.

²⁸ În 1968, laboratorul a fost dotat cu două costume de scafandru din Franța, două compresoare, un grup electrogen, instalații electrice, cabină pentru dispecer etc.; vezi Ibidem, dosar 998, 1968, f. 42 (Scrisoare a Universității din Iași către Ministerul Învățământului, 28 iunie 1968).

²⁹ Clopotul scufundător este o cameră de lucru, construită din metal sau din beton armat, alimentată cu aer comprimat, care permite executarea unor lucrări sub apă.

³⁰ AUAIC, fond Rectorat, dosar 998, 1968, f. 92, 101 (Stenograma ședinței din 9 septembrie 1968).

³¹ Ibidem, f. 166 (Stațiunea de Cercetări „Stejarul”, Referat).

³² Ibidem, f. 144 (Proces verbal din 10 septembrie 1968).

Alte proiecte și realizări

Începând din 1969, a apărut revista *Lucrările Stațiunii de Cercetări Biologice, Geologice și Geografice „Stejarul”*, anexă a *Analelor științifice ale Universității*. Publicația a fost trimisă anual în zeci de biblioteci din 30 de țări³³. Stațiunea a avut schimburi academice cu cercetători din blocul comunist și din Occident și, conform strategiei generale de dezvoltare a învățământului superior, a avut numeroase colaborări și contracte de cercetare cu întreprinderi și societăți de stat. În 1959, în baza convenției cu Întreprinderea piscicolă „I.C. Frimu” din Roman, a realizat un studiu asupra productivității biologice a lacurilor Trifești, Bălănești și Budești³⁴, a colaborat cu hidrocentrala Bicaz, Fabrica de ciment Bicaz, Institutul de Proiectări Piscicole București, Ocolul Silvic Ceahlău³⁵, a realizat studii geotehnice solicitate de Institutul Județean de Proiectări Neamț, studii hidrochimice asupra apelor de la Bălțătești, cerute de Întreprinderea de Gospodărire Locală Neamț³⁶, ajungând, în 1971, să desfășoare contracte de 2,2 milioane de lei³⁷, reprezentând peste 56% din bugetul stațiunii³⁸.

Stațiunea „Stejarul” a avut deopotrivă o funcție didactică și științifică. Sute de studenți de la Universitatea din Iași realizau într-un singur an practica de specialitate, alături de colegi din alte centre universitare din țară și din statele blocului comunist: București, Cluj-Napoca, de la Institutele pedagogice Iași, Suceava, Bacău sau de la Lublin și Debrecen³⁹. A fost o bază experimentală pentru studenți și profesori, dar și un vast laborator de cercetare, care a abordat o tematică variată: studii complexe al lacurilor de acumulare, întocmirea de hărți geologice detaliate ale Carpaților Orientali, observarea proceselor de degradare a versanților,

³³ Ibidem, f. 191 (Stațiunea de Cercetări „Stejarul”, Raport către Ministerul Învățământului pe anul 1969).

³⁴ *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1959-1960*, p. 285.

³⁵ AUAIC, fond Rectorat, dosar 694, 1963, f. 7 („Dare de seamă asupra activității științifice la Universitatea din Iași în 1965”).

³⁶ *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1969-1970*, p. 441.

³⁷ Pentru a ne reprezenta corect valoarea indicată, în contextul financiar al perioadei, oferim un referențial: la nivelul anului 1973, salariul unui rector ajungea la 4.000-4.500 lei, iar al unui director general dintr-un institut central de cercetare la 3.500-4.500 lei.

³⁸ AUAIC, fond Rectorat, dosar 828, 1966, f. 181 (Ionel Andriescu, *Perspectiva dezvoltării cercetărilor la Stațiunea „Stejarul”*).

³⁹ Ibidem, dosar 998, 1968, f. 193 (Adresă a Stațiunii de Cercetări „Stejarul” către Președinția Consiliului de Miniștri, 18 februarie 1970); *Anuarul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1961-1962, 1962-1963*, p. 454-455.

studii asupra organismelor vegetale și animale din bazinul Bicz, studiul florei și faunei din bazinul Bistriței mijlocii și Moldovei mijlocii și inferioare, studiul proceselor geomorfologice din zona hidrocentralei Bicz.

Proiectul de comasare a centrelor de cercetare și de subordonare față de „nevoile producției”, aplicat la scară națională, a dus la schimbarea radicală a misiunii și a încadrării stațiunii de la Pângărați. Hotărârea Consiliului de Miniștri 78/1970 nu a mai prevăzut caracterul didactic al Stațiunii „Stejarul” și nici apartenența ei la Universitatea din Iași, fapt ce a atras reacția comunității academice a Facultății de Biologie-Geografie. Prin decanul Pierre Jeanrenaud, Facultatea a înaintat un memoriu Ministerului Învățământului, solicitând revenirea la profilul didactico-științific și menținerea în cadrul Universității din Iași⁴⁰. Decizia de schimbare a subordonării nu a fost aplicată în 1970, dar, patru ani mai târziu, prin Decretul Consiliului de Stat nr. 139, stațiunea a fost trecută în cadrul Centrului de Cercetări Biologice din Iași, care aparținea de Academia Română⁴¹. Procesul de comasare a institutelor de cercetare a afectat profund Universitatea din Iași, care, în câțiva ani, a pierdut câteva centre importante pentru patrimoniul uman și material. În 1970, Stațiunea de Cercetări Biologice „Ion Borcea” de la Agigea a fost trecută în subordinea Institutului Român de Cercetări Marine, Stațiunea Miroslava a trecut în administrarea autorităților municipale, iar în 1974, s-a produs trecerea Facultății de Chimie la Institutul Politehnic Iași, unde a luat ființă Facultatea de Tehnologie Chimică.

Considerații finale

Tradiția studiilor limnologice teoretice și aplicative asupra lacurilor de acumulare montane a fost reluată la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași în 1990, odată cu înființarea Stațiunii Biologice Potoci, al cărei prim director a fost Ionel Miron. În 2002, stațiunea a trecut din proprietatea Ministerului Silviculturii în cea a Ministerului Învățământului. Tot în 2002, Laboratorul de Acvacultură și Ecologie Acvatică Piatra Neamț, desprins în 1982 din Stațiunea „Stejarul” și aflat timp de 30 de ani sub coordonarea științifică a Academiei de Științe Agricole și Silvicultură din București, a revenit în structura Universității, prin hotărâre de

⁴⁰ AUAIC, fond Rectorat, dosar 828, 1966, f. 154 (Memoriu al Facultății de biologie-geografie privind schimbarea profilului actual al Stațiunii „Stejarul”).

⁴¹ Constantin Toma, Gheorghe Mustață, „Biologia”, în *Universitatea din Iași (1860-2010). Facultăți. Profesori. Școli științifice*, Gh. Iacob (coord.), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011, p. 83.

guvern⁴². În același an, se înființa Stațiunea Biologică „Petre Jitariu”, care continuă tematic cercetările începute de colectivul de la „Stejarul”⁴³.

Istoria instituțională a acestui departament din cadrul Universității ieșene a stat, așadar, sub semnul deciziei politice. Înființarea lui a avut loc în contextul valorizării domeniilor tehnice și aplicative de către puterea comunistă, în detrimentul umanoarelor. A fost rezultatul conexării științei și producției economice, a raportării la planurile de dezvoltare strategică impuse instituțiilor de învățământ superior. Desființarea lui a venit ca urmare a hotărârii conducerii centrale de partid de a comasa unitățile de cercetare și de a le scoate de sub tutela universităților.

Pe de altă parte, Stațiunea „Stejarul” a îndeplinit funcții multiple, a asigurat un câmp experimental și de practică pentru profesorii și studenții universității și a avut contribuții majore la dezvoltarea științei și a cercetărilor novatoare la nivel național. Sute de studenți de la Iași, dar și din alte centre universitare au desfășurat practica de specialitate în cadrul stațiunii, profesorii și cercetătorii au beneficiat de un vast laborator natural, iar prin schimburile internaționale de idei și persoane, dar și prin rezultatele cercetărilor, așa cum a fost cazul primului laborator submers din România, stațiunea a intrat într-un circuit științific european.

**A National Scientific First:
The “Stejarul” Research Station of Pângărați
(Summary)**

Keywords: *“Stejarul” Station, University of Iași, applied research, bathyscaphe, Petru Jitariu*

The analysis of how the Station of Pângărați has developed over the years, at the intersection of the history of science and the history of academia, could be more than a topic of local interest. Being established and functioning in a period when the political priority was to highlight research that was immediately applicable to economy and to stimulate technical academic specialisations, the “Stejarul” Station fitted an organisational pattern that the communist regime

⁴² Costică Misăilă, „Stațiunea Biologică «Petre Jitariu» Neamț”, în *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”*. Anuar (1989-2009), Gh. Iacob (coord.), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, p. 534-535.

⁴³ Tot de la aceeași stațiune se revendică astăzi și Centrul de Cercetări Biologice „Stejarul” Piatra Neamț, sucursală fără personalitate juridică a Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Științe Biologice București; vezi <http://www.ccb-stejarul.ro/index.html> (26 septembrie 2016).

multiplied at the national scale. Considering some sequential approaches in the Romanian historiography and the complexity of the theme, we would rather aim at reconstructing an institutional biography, anchored in a national context and including aspects related to organization and functionality, to structure and composition of the personnel and to a brief assessment of some research initiatives, in relation to the national and the international knowledge in the field.

The 1948 “Reform of Education” had significant outcomes in the activity of “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași as well. With the beginning of the 1950s, the heads of the institution drew “plans of scientific work”, whose fulfilment was carefully watched. The teaching staff had to direct their attention to issues “of interest for the development of the national economy” and to constructing a “new socialist culture”. The “relationship between theory and practice”, the approach of complex topics and of “large-scale issues” were indicated as strategic directions in the development of science. Starting from these lines, drawn by the central leadership of the party at the beginning of 1956, the University of Iași decided to create a station of biological research, meant to function within the framework of the institution of higher education. The station worked as part of the University until 1974, when it was transferred to the Centre of Biological Researches of Iași, which was affiliated to the Romanian Academy. In that period, the most important research project was to achieve the first underwater laboratory in Romania, aiming to investigate the aquatic life in the reservoirs on Bistrița Valley.

The institutional history of this department of the University in Iași was related to the political decision-making process. Its establishment occurred in a context when technical and applicative fields were highlighted by the communist regime, in the detriment of the humanities. It was the result of connecting science and economic production, of relating higher education institutions to the imposed plans of strategic development. Its abolishing resulted from the decision of the central leadership of the party to merge the research units and to take them out from the universities’ umbrella. On the other hand, the “Stejarul” station fulfilled multiple functions, guaranteed an area for experiences and practice for the university teaching staff and students, and played major roles in the development of science and of innovating researches at the national level.